

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ У XXI СТОЛІТТІ: ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ

HUMAN TRAFFICKING IN THE 21ST CENTURY: LEGAL, SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF COUNTERACTION

Луценко І.Г., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінального права і кримінології

Навчально-науковий інститут № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті розглядається проблема торгівлі людьми як глобальне масштабне явище, яке існує в сучасному світі, незважаючи на значні технологічні, правові та соціальні досягнення. Проаналізовані різноманітні форми експлуатації людей, зокрема примусову працю, сексуальну експлуатацію, торгівлю органами, примусову вагітність, а також використання у збройних конфліктах та злочинній діяльності. Вказано на те, що кримінальні структури вдаються до новітніх методів експлуатації, часто намагаючись адаптуватися до змін у суспільстві, що ускладнює боротьбу з цим явищем.

Стаття висвітлює основні міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють протидію торгівлі людьми. Особлива увага приділена таким аспектам, як незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини, сексуальна експлуатація в кіберпросторі, а також вплив соціальних і економічних факторів на виникнення торгівлі людьми. У статті зазначені соціальні та економічні напрямки, через які можуть бути реалізовані заходи протидії торгівлі людьми. До соціальних напрямків віднесено: освіта та підвищення рівня обізнаності населення; покращення соціальних умов; соціальна інтеграція та підтримка уразливих груп; створення можливостей для працевлаштування; міжнародна співпраця та обмін досвідом тощо, до економічних відносяться такі як: створення умов для стабільного розвитку економіки; боротьба з тіньовою економікою; дотримання принципів соціально-економічної рівності та справедливості; подолання безробіття та розширення можливостей для працевлаштування; збільшення рівня матеріальних доходів населення та покращення рівня життя населення тощо.

Розглянуто національне законодавство, зокрема українські закони і програми щодо боротьби з цим явищем. Додатково вказується на необхідність міжнародної співпраці та координації зусиль для ефективної протидії цьому злочину. У статті також зазначено важливість надання допомоги жертвам торгівлі людьми через реабілітаційні програми, соціальну та психологічну підтримку.

Стаття підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми торгівлі людьми, враховуючи як правові, так і соціальні фактори, і закликає до активної міжнародної співпраці в рамках боротьби з цим глобальним злочином.

Ключові слова: торгівля людьми, злочинність, протидія, торгівля органами, трансплантація, жертва, сексуальна експлуатація, покарання, правовий аспект, соціальний аспект, економічний аспект.

The article explores the issue of human trafficking as a global phenomenon that persists in the modern world, despite considerable advancements in technology, law, and social awareness. It analyzes various forms of human exploitation, including forced labor, sexual exploitation, organ trafficking, forced pregnancy, as well as involvement in armed conflicts and criminal activities. The text highlights that criminal organizations employ increasingly sophisticated methods of exploitation, often adapting to societal changes, which complicates efforts to combat this issue.

The article emphasizes key international legal frameworks that govern the fight against human trafficking. It specifically focuses on issues such as the trafficking of human anatomical materials, sexual exploitation in cyberspace, and the influence of social and economic factors on the prevalence of human trafficking. Additionally, the article outlines various social and economic avenues through which efforts to combat human trafficking can be effectively implemented.

In terms of social initiatives, these include: enhancing education and public awareness; improving social conditions; providing social integration and support for vulnerable populations; creating job opportunities; fostering international cooperation and sharing best practices; among others. The economic measures highlighted involve: establishing conditions conducive to stable economic development; tackling the shadow economy; adhering to principles of socio-economic equality and justice; reducing unemployment and increasing job opportunities; and improving prospects for individuals with disabilities, among other strategies.

The article examines national legislation, specifically Ukrainian laws and programs aimed at combating human trafficking. The author stresses the importance of international cooperation and coordinated efforts to effectively address this issue. Additionally, it highlights the significance of offering assistance to victims through rehabilitation programs and social and psychological support.

The need for a comprehensive approach to tackle human trafficking is emphasized, considering both legal and social factors. The article calls for proactive international collaboration in the fight against this pervasive global crime.

Key words: human trafficking, crime, counteraction, organ trafficking, transplantation, victim, sexual exploitation, punishment, legal aspect, social aspect, economic aspect.

Постановка проблеми. Сучасний буремний світ сповнений неординарними подіями, які безпосередньо або опосередковано живлять і лишають актуальною таку стародавню проблему людства, як торгівля людьми. Незважаючи на прогрес у технологічному, правовому, економічному та соціальному розвитку, етичні та моральні норми часто не встигають йти в ногу з цими змінами, що дозволяє кримінальним структурам пристосовуватися та знаходити нові способи експлуатації людей. Сучасні форми цього феномену включають не лише класичні форми, такі як примусова праця та сексуальна експлуатація, але й більш складні явища, як-от: використання у порнобізнесі, примусову вагітність, вилучення органів і частин тіла людини, проведення дослідів над людиною без її згоди, використання у жебрацтві, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, продаж дітей тощо. Цей перелік не є вичерпним, а його варіативність залежить від змін глобальних і локальних тенденцій,

які кримінальні структури задовольняють у незаконний спосіб.

Торгівля людьми була і залишається доволі прибутковою статтею доходів кримінальних структур, в тому числі міжнародного рівня. Щорічні звіти і доповіді міжнародних і національних державних і недержавних структур свідчать про те, що мільйони людей стали жертвами торгівлі людьми. Тож мова іде про глобальний характер зазначеної проблеми, яка виходить за межі окремих країн. Торгівля людьми залишається однією зі схем, що швидко розвивається і негативно впливає як на окремих осіб, так і на суспільство в цілому.

Таким чином, торгівля людьми є надзвичайно актуальною і складною проблемою, яка вимагає скоординованих зусиль для її подолання. Важливо враховувати всі аспекти цієї проблеми, щоб успішно протидіяти не лише конкретним випадкам, але й системним факторам, що її детермінують.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен торгівлі людьми потребує безперервної уваги з боку наукової спільноти, тож окремим питанням у цій сфері були присвячені роботи таких вчених, як А. В. Андрушко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, В. В. Голіна, Д. Д. Заяць, В. О. Іващенко, Т. П. Кірієнко, К. Б. Левченко, О. В. Лисодєд, Ю. В. Раковська, Н. В. Сметаніна та інші. Попри потужний вклад вчених і практичних працівників у дослідження цього феномену, лишається низка не вирішених питань у координації зусиль для протидії і подолання торгівлі людьми.

Постановка завдання. Висвітлити окремі аспекти у протидії торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу. Побіжний аналіз міжнародного законодавства дає підстави стверджувати, що на міжнародному рівні протидія торгівлі людьми триває довгий час, про що свідчить низка прийнятих та імplementованих міжнародних договорів та конвенцій. Міжнародно-правові акти XX століття переважно стосувалися ліквідації рабства та знищення работоргівлі, а також захисту жінок і дітей, як-от: Міжнародний договір по боротьбі з торгівлею білими рабниками (18 травня 1904 року), Міжнародна конвенція по боротьбі з торгівлею білими рабниками (04 травня 1910 року), Сен-Жерменський документ (10 вересня 1919 року), Женевська конвенція про заборону торгівлі жінками та дітьми (вересень 1921 року), Конвенція про рабство (25 вересня 1926 року), Загальна декларація прав людини (10 грудня 1948 року), Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства (7 вересня 1956 року), Конвенція про скасування примусової праці (25 червня 1957 року), Декларацію прав дитини (20 листопада 1959 року), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (16 грудня 1966 року), Конвенцію № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (17 червня 1999 року) та інші.

На початку XXI століття був прийнятий найважливіший міжнародний документ, який дає правові основи для боротьби з торгівлею людьми та ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності – Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (15 листопада 2000 року), яка була доповнена Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Ст. 3 зазначеного Протоколу закріплюється визначення «торгівлі людьми», яке означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів [8]. В цілому, форми торгівлі людьми, зазначені в даному документі, мають давню історію і використовувалися задовго до появи терміну «торгівля людьми». Однак, закріплення форм примусу і форм експлуатації людей на законодавчому рівні дає підстави визнавати їх злочинними і боротися і протидіяти їм на законних підставах.

Відзначити варто таку форму експлуатації, як вилучення органів. Саме незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини у XXI столітті набирає обертів. Передусім, пов'язано це з прогресивним розвитком медицини, а саме з однією із її галузей – трансплантологією. Дисбаланс на ринку попиту і пропозицій у цій сфері призводить до багатьох негативних наслідків, передусім кримінального характеру, так от ст. 143 КК України передбачені такі кримінальні правопорушення, як умисне порушення вста-

новленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ч. 1), вилучення у людини шляхом примусування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації (ч. 2), незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини (ч. 4); ст. 144 КК України закріплено покарання за насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора (ч. 1); ст. 149 КК України передбачена відповідальність за торгівлю людьми, у тому числі, у формі вилучення органів [6]. Зазначений перелік кримінальних правопорушень не є вичерпним, оскільки він супроводжується низкою супутніх протиправних діянь, як-от контрабанда, порушення міграційного законодавства, корупційна складова тощо.

Наступна форма експлуатації людей, яка зі створенням і взаємозв'язком комп'ютерних мереж стала доступною в усьому світі – сексуальна експлуатація у кіберпросторі (як один із видів сексуальної експлуатації). Такий вид торгівлі людьми ще раз підтверджує глобальний характер цього феномену.

На підставі зазначених прикладів, можна стверджувати, що прогресивний розвиток людства майже одразу опиняється в полі зору злочинності та використовується нею суто у власних інтересах, що завжди шкодить людині, суспільству і державі.

На ряду з міжнародним і Європейським законодавством у боротьбі з торгівлею людьми більшість країн у світі вже мають національні закони, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми. Багато держав також мають закони, які передбачають кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, схильність до жорстокого поводження з жертвами, експлуатацію та інші злочини. Національні закони варіюються від м'якших до жорстокіших, але більшість держав створюють відповідні норми для криміналізації та покарання за торгівлю людьми, а також для захисту жертв. На прикладі України до національного законодавства в цій сфері можна віднести Конституцію України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», а також Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року тощо.

Одночасно з доволі розгалуженою правовою системою протидії торгівлі людьми у світі існують країни, в яких задокументована політика або практика торгівлі людьми, зокрема в межах державних програм, примусової праці в державних медичних установах або інших сферах, сексуального рабства, а також використання або вербування дітей-солдатів. У Звіті про протидію торгівлі людьми за 2024 рік, представленому держсекретарем США Ентоні Блінкенем, за зазначеними показниками увійшло 13 країн [1], а саме: Афганістан; Білорусь; Бірма; Китай; Куба; Еритрея; Іран; Північна Корея; росія; Південний Судан; Судан; Сирія; Туркменістан. Принагідно зауважити, що перелік країн є варіативним і включення до цього списку в першу чергу залежить від політико-правової ситуації в країні.

На відміну від зазначених вище країн, які потрапили до Рівня 3 щодо дотримання заходів щодо протидії торгівлі людьми, Україна продовжує залишатися на Рівні 2. У Звіті про протидію торгівлі людьми за 2024 рік зазначається, що: Уряд України не повністю відповідає мінімальним стандартам щодо ліквідації торгівлі людьми, але докладає значних зусиль для досягнення цієї мети. ... держава не дотрималася мінімальних стандартів у кількох ключових сферах. Судді продовжували виносити м'які вироки, які не передбачали тюремного ув'язнення для більшості засуджених торговців людьми, що послаблювало стримування, неадекватно відображало характер злочину та підтримувало ширші зусилля з боротьби з торгівлею людьми. Попри постійне занепокоєння щодо корупції,

що сприяє безкарності за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, та розслідування щодо посадових осіб, причетних до торгівлі людьми, що тривають, уряд не зміг сьомий рік поспіль домогтися засудження жодного посадовця, причетного до таких злочинів. Не було виявлено жодної жертви торгівлі людьми з числа іноземців, і хоча уряд вжив певних заходів для захисту дітей, що подорожують без супроводу дорослих, недоліки в державному нагляді за дітьми, евакуйованими з українських інтернатних закладів, підвищують їхній ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. НУО продовжували виявляти системні недоліки у впровадженні Національного механізму взаємодії та наданні допомоги постраждалим від торгівлі людьми [11].

Зазначене вище можна віднести до внутрішніх питань, вирішення яких залежить від власних правоохоронних та правозастосовчих спроможностей. Утім, існування зовнішніх факторів, таких як збройний конфлікт, суттєво ускладнює роботу в цьому напрямку. Обмеженість української юрисдикції на тимчасово окупованій території України, а також відсутність системного моніторингу за переміщеними особами за кордоном, особливо департованих у рф, заважають оцінити реальні масштаби торгівлі людьми і унеможливають застосування необхідних заходів із протидії цьому кримінальному правопорушенню.

Ще до початку повномасштабного вторгнення рф в Україну вітчизняні дослідники висловлюють гіпотезу про співпрацю транснаціональних злочинних організацій із самопроголошеними «ДНР» і «ЛНР» щодо торгівлі людьми з метою вилучення органів для кримінальної трансплантації [2, с. 24]. Крім того, за даними експертів, війна на сході України призвела до появи нових для нашої держави, але відомих у світі форм торгівлі людьми. Йдеться про примусову працю у воєнних умовах, про примушування до участі у військових формуваннях, до ролі інформаторів та «людського щита», про використання дітей незаконними військовими формуваннями на окупованій території [3].

Через ескалацію насильства кількість українських жертв, виявлених у Східній Європі, збільшилася в чотири рази в період з 2014 по 2016 рік, а в 2022 році, після вторгнення Росії та ескалації конфлікту, зросли ризики для потенційних жертв, оскільки це змусило мільйони українців покинути свої домівки. Як наслідок, у червні 2022 року, враховуючи велику кількість постраждалих, Прем'єра Паттен, спеціальна представниця ООН з питань сексуального насильства в умовах конфлікту, заявила, що «гуманітарна криза переростає в кризу торгівлі людьми» [12].

У 2023 році ОБСЄ заявляли, що з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну різко зросла кількість випадків торгівлі людьми, у небезпеці зокрема вагітні та біженці. Пошуки в інтернеті сексуальних послуг і порнографічних зображень українських жінок і дітей від початку війни зросли на 600% [4].

Зазначене вище ще раз засвідчує про глобальний характер розповсюдженості торгівлі людьми, подолання якої вимагає від держав співпраці за різними напрямками, використання міжнародного і національного законодавства та відповідних механізмів та інструментів. Роль правових норм полягає не тільки у покаранні злочинців, але й у наданні допомоги та підтримки постраждалим, а також у забезпеченні справедливості на всіх етапах процесу – від виявлення злочину до реабілітації жертв.

На відміну від правової складової у протидії торгівлі людьми, яка об'єднує зусилля як окремих держав, так і світової спільноти, соціальна складова переважно залежить від внутрішньої політики держави. Спроможність держав визначити і забезпечити гідні умови життя для свого населення нівелює підстави виникнення і існування торгівлі людьми, оскільки вона тісно пов'язана з соціальними проблемами, такими як бідність, дискримінація,

насильство, а також відсутність освіти та можливостей для працевлаштування тощо. Європейська комісія про соціальний вимір вважає, що основою протидії торгівлі людей є важливість розвитку правильного набору компетенцій для підтримки життєвого рівня, таких як громадянські компетенції, критичне мислення, ініціатива, готовність вирішувати проблеми, оцінка ризиків, прийняття рішень і конструктивне управління [13].

Соціальний аспект у протидії торгівлі людьми у більшій мірі реалізується через заходи, реалізація яких має довготривалий характер і зачіпає різні сфери життя. Зазначений аспект є ключовим, оскільки він орієнтований на створення умов, які знижують вразливість людей до потрапляння в ситуації тієї чи іншої залежності.

Вважаємо за потрібне виділити такі напрямки, через які можуть бути реалізовані соціальні заходи протидії торгівлі людьми:

- *освіта та підвищення рівня обізнаності населення*: важливо не тільки пояснити людям про ризики і наслідки торгівлі людьми, але й розвивати у них критичне мислення, здатність оцінювати ситуації, розуміти, які чинники можуть призвести до потрапляння в експлуатацію, а також розпізнавати ознаки торгівлі людьми. Це можуть бути просвітницькі кампанії в школах, університетах, через медіа та соціальні мережі, також сюди можна віднести і самоосвіту;

- *покращення соціальних умов*: заходи, спрямовані на боротьбу з бідністю, забезпечення рівних можливостей для всіх соціальних груп, зокрема найбільш вразливих – жінок, дітей, багатодітних родин, неповних сімей, дітей, позбавлених батьківського піклування, сиріт, людей з обмеженими можливостями, осіб похилого віку, безробітних, мігрантів, а також етнічних та соціальних меншин, значно знижують ймовірність того, що люди потраплять на гачок торгівців людьми;

- *соціальна інтеграція та підтримка уразливих груп*: жертвам торгівлі людьми, важливо мати доступ до реабілітаційних програм, психологічної і соціальної підтримки та можливостей для інтеграції в нормальне соціальне середовище. Це може включати психологічну допомогу, юридичну підтримку, допомогу в працевлаштуванні, навчанні, наданні доступу до житла тощо;

- *створення можливостей для працевлаштування*: безробіття та нестача економічних можливостей є одним із основних факторів, що призводять до торгівлі людьми. Створення умов для легального працевлаштування, розвиток професійних навичок та підтримка малого і середнього бізнесу можуть допомогти людям уникнути потрапляння в ситуації експлуатації;

- *боротьба з нелегальною міграцією*: легальні шляхи для мігрантів та переселенців можуть знизити ризики їхнього потрапляння в ситуацію експлуатації. Підвищення рівня обізнаності про міграційне законодавство, поінформованість про легальне працевлаштування, а також умови перебування в тій чи іншій країні можуть суттєво знизити шанси потрапляння у пастку торгівців людьми;

- *міжнародна співпраця та обмін досвідом*: оскільки торгівля людьми є проблемою глобального характеру, соціальні заходи повинні реалізовуватися не тільки на рівні національних держав, але й через міжнародні платформи. Обмін досвідом, розробка спільних програм та ініціатив між державами, громадськими організаціями та міжнародними структурами сприяє більш ефективній боротьбі з цією проблемою.

Потреба у міжнародній співпраці викликана тим, що українці стають жертвами торгівлі людьми не тільки в Україні, а й часто за її межами: у росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, на Кіпрі, в Республіці Сейшельські Острови, Португалії, Чеській Республіці, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані, Тунісі. Відомі факти, коли приму-

совій праці в Україні піддавалися громадяни інших країн, зокрема Молдови, Узбекистану, Пакистану, Камеруну та Азербайджану [2, с. 96].

Особливо гостро такі проблеми стають в умовах збройного конфлікту, як приклад можна навести Боснію і Герцеговину, Косово, Афганістан та інші країни. Ситуацію в Україні описав заступник голови Представництва ЄС в Україні Ремі Дюфло, зазначивши, що «українці, які через розв'язану росією війну змушені шукати притулку за кордоном, також можуть стати жертвами торгівлі людьми... Сподіваючись отримати підтримку і житло люди можуть стати жертвами сексуальної експлуатації, торгівлі людьми тощо. Наша кампанія стосується запобігання торгівлі людьми саме під час війни. Щоб знизити цей ризик, ми закликаємо українців бути пильними і пам'ятати про п'ять маркерів небезпеки, на яких робиться акцент у цій кампанії, – документи, транспорт, пропозиція допомоги, взаємодія і комунікація» [10].

Економічний аспект відіграє ключову роль у виникненні та поширенні торгівлі людьми, тож існує нагальна потреба у створенні умов для економічної стабільності, забезпечення рівних можливостей, розвитку легального ринку праці та підтримки вразливих верств населення.

Численні дослідження феномену торгівлі людьми дозволяють виділити ряд факторів, які сприяють цьому явищу в економічній сфері, як-от: економічна нестабільність у державі; наявність тіньової економіки; деформація у сфері розподілу благ; порушення принципів соціальної справедливості; соціальна нерівність у країні; високий рівень безробіття у країні; обмеженість можливостей працевлаштування; низький рівень матеріальних доходів населення; низький рівень життя більшої частини населення, перш за все молоді; несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість [7].

Зазначені фактори можуть перетворювати людей на потенційних жертв торгівлі людьми, адже змушують їх шукати швидкі шляхи заробітку та поліпшення свого життя, у тому числі через ризиковані або незаконні варіанти. *«Зіткнувшись із впливом бойових дій, переміщення та ослабленої економіки, люди стали уразливішими до торгівлі людьми та інших форм експлуатації, – сказав заступник Голови Представництва МОМ в Україні Марко Кіментон. – Кожен другий українець готовий прийняти хоча б одну ризиковану пропозицію, яка може призвести до торгівлі людьми чи експлуатації»* [5]. У сукупності ці фактори створюють так би мовити сприятливе економічне підґрунтя для процвітання торгівлі людьми. Взаємозалежність та взаємопов'язаність економічних факторів робить проблему торгівлі людьми надзвичайно складною тому вимагає комплексного підходу до їх вирішення.

Протидія торгівлі людьми в економічній сфері може проводитися за такими напрямками:

– *створення умов для стабільного розвитку економіки*: відсутність фінансових крих, зниження інфляції та ревальвація національної валюти сприятимуть підвищенню рівня життя та зменшенню бідності. В таких умовах навряд чи люди шукатимуть альтернативні шляхи отримання доходів, які пов'язані з ризиком стати жертвами торгівлі людьми. І навпаки, нестабільність призводить до невизначеності, що в свою чергу збільшує вразливість людей до впливу злочинних організацій, які обіцяють «легкі гроші», але насправді використовують їх для експлуатації;

– *боротьба з тіньовою економікою*: створення сприятливих економічних відносин у державі та встановлення ефективного державного контролю за ними сприятиме збільшенню податкових надходжень до держбюджету, покращуватиме інвестиційну привабливість держави, позитивно впливатиме на добросовісну конкуренцію тощо. Все це призведе до збільшення витрат на соціальні програми та впливатиме на розвиток інфраструктури, що потягне за собою створення робочих місць та законних можливостей для заробітку, зменшення оподаткування, збільшення рівня і якості життя населення та задоволення його потреб тощо. В іншому випадку тінізація у сфері економічної діяльності дозволяє організувати нелегальні перевезення людей, їх трудову експлуатацію або секс-торгівлю без належних перевірок і санкцій. Злочинні організації часто використовують бідність та відсутність доступу до легальних джерел доходу для залучення людей у тіньову економіку;

– *дотримання принципів соціально-економічної рівності та справедливості*: рівномірний розподіл матеріальних благ, багатства та ресурсів, зменшує соціальну напругу і конкуренцію за обмежені ресурси. Доступ до освіти, медичного обслуговування, житла та робочих місць нівелює нерівність, що може виникнути у населення. Дотримання зазначених принципів позбавляє злочинні структури схилити вразливі категорії людей до підозрілих угод, які можуть призвести до торгівлі людьми;

– *подолання безробіття та розширення можливостей для працевлаштування*: безробіття є одним із індикаторів економічної кризи, що супроводжується відсутністю стабільного доходу. Створення робочих місць, доступ до освіти та кваліфікаційних програм знижує рівень вразливості людей до експлуатації, особливо молоді і жінок. Відсутність фахових знань і стабільної роботи в сукупності з пошуком можливості заробітку збільшують імовірність потрапляння людей до торгівців людьми;

– *збільшення рівня матеріальних доходів населення та покращення рівня життя населення*: життя на межі бідності штовхає людей на пошуки будь яких шляхів для покращення свого фінансового становища і навпаки, високий рівень доходів надає доступ до основних потреб, таких як їжа, житло, медичне обслуговування, що підвищує здатність людей робити обґрунтовані рішення і запобігає прийняттю підозрілих пропозицій, які обіцяють краще життя.

Рух економіки за цими напрямками матиме зворотньо пропорційний ефект на такий складний і багатогранний феномен як торгівля людьми. Принагідно зауважити, що і правовий, і соціальний, і економічний аспекти у протидії торгівлі людьми взаємообумовлені і їх ефективність у захисті всіх чеснот людини, створенні гідних умов життя та стабільного й всебічного розвитку людини сприятимуть зменшенню як попиту на пропозиції «кращого життя» за «легкі і швидкі гроші», так і пропозицій у цій сфері.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що протидія торгівлі людьми є багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу на всіх рівнях – від міжнародного та національного законодавства до соціальних та економічних заходів. Ключовим аспектом є співпраця між різними державними та недержавними структурами, а також надання допомоги та реабілітація жертв. Лише об'єднані зусилля держав, міжнародних організацій та громадськості дозволять знизити масштаби цього злочину та створити умови для безпечного та гідного життя людей у XXI столітті.

ЛІТЕРАТУРА

- 2024 Trafficking in Persons Report / U.S. Department of state. URL: <https://www.state.gov/reports/2024-trafficking-in-persons-report/>
- Головкін Б.М. Торговля органами людини: українські реалії. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 27. С. 21–26.
- Доброта В. Окупація Донбасу породила появу нових форм торгівлі людьми / ГЛАВКОМ. 6 грудня 2016 р. URL: <https://glavcom.ua/interviews/okupaciya-donbasu-porodila-poyavu-novih-form-torgivlilyudmi-386519.html>

4. Ізвозікова А. Через війну в Україні зросла кількість випадків торгівлі людьми – ОБСЄ / Суспільне. Новини. URL: <https://suspihne.media/355300-cerez-vijnu-v-ukraini-zrosla-kilkist-vipadkiv-torgivli-ludmi-obse/>
5. Ілюзії бувають різні. MOM запустила кампанію «Придивись» для підвищення обізнаності про торгівлю людьми / IOM. UN Migration | Україна. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/ilyuziyi-buvayut-rizni-mom-zapustyla-kampaniyu-prydivys-dlya-pidvyshchennya-obiznanosti-pro-torhivlyu-lyudmy>
6. Кримінальний кодекс України: станом на 01.02.2025 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / Укладачі: Т.І. Созанський; І.Б. Газдайка-Василишин; О.В. Захарова; Е.М. Мручківська; Р.М. Шехавцов. Львів, 2019. 252 с.
8. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791
9. Серкевич І.Р., Лісичина Ю.О., Євхутіч І.М. Торгівля людьми в умовах воєнного стану в Україні: психологічні особливості жертв. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 2. С. 94–101.
10. Торгівля людьми під час війни: у Представництві ЄС нагадали українцям п'ять маркерів небезпеки / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3492060-torgivla-ludmi-pid-cas-vijni-u-predstavnictvi-es-nagadali-ukraincam-pat-markeriv-nebezpeki.html>
11. УКРАЇНА (Рівень 2) / U.S. Embassy in Ukraine. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2024-TIPR_Narrative_UKR.pdf
12. Briefing of SRSG Patten about Ukraine to the Security Council, 6 June 2022 / United Nations. URL: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/statement/briefing-of-srsg-patten-about-ukraine-to-the-security-council-6-june-2022/>
13. Reflection paper on the social dimension of Europe / European Commission. URL: https://commission.europa.eu/publications/reflection-paper-social-dimension-europe_en